

офіційного опонента **Нос Любові Степанівни**, кандидата педагогічних наук, доцента, доцента кафедри початкової та дошкільної освіти, заступника декана з наукової та навчально-методичної роботи факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка на дисертацію **Поп Олени Юріївни «Екологічна освіта підлітків у середніх школах Канади»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дисертаційної роботи

У сучасній системі освіти невід'ємною складовою є екологічна освіта, яка спрямована на формування екологічного світогляду, екологічної свідомості та культури всіх верств населення, соціальних груп і суспільства в цілому. Екологічне виховання визначається одним із найважливіших пріоритетів у Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття, інших документах вітчизняного та світового рівня. В умовах загострення екологічної ситуації в Україні та світі зростає необхідність формування екологічної культури учнів закладів загальної середньої освіти, адже саме тут закладається цілісне уявлення про природу, формується наукове ставлення до навколишнього середовища. Молоде покоління має бути підготовлене до гармонійного співіснування з природою, її законами і принципами. Тому важливо саме у школі спрямувати освітній процес на формування особистостей, здатних не лише аналізувати екологічні проблеми, а й знаходити раціональні шляхи їх вирішення.

Дисертаційна робота Поп Олени Юріївни є актуальною для пошуку ефективних шляхів удосконалення екологічної освіти у закладах освіти України.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, професійної освіти і управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в межах наукових тем: «Світові тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном», «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності», «Теорія та методологія педагогічної підтримки

особистісного розвитку майбутніх учителів», «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя». Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 27.12.2006 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в АПН України 25 вересня 2007 р., (протокол № 7).

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна роботи Поп Олени Юріївни полягає в тому, що *вперше* комплексно проаналізовано соціально-історичні, культурно-педагогічні передумови розвитку екологічної освіти в Канаді у другій половині XX – на початку XXI ст.; науково обґрунтовано періодизацію розгортання у досліджуваній період ідеї екологічної освіти в Канаді: *виокремлено* особливості формування змісту екологічної освіти підлітків у середніх школах Канади (середина XX – початок XXI століття); *визначено* форми, методи й технології екологічної освіти підлітків у середніх школах Канади; *виявлено* вплив неформальної екологічної освіти та громадських природоохоронних організацій Канади на формування екологічного світогляду учнів середніх шкіл Канади; визначено шляхи вдосконалення переддипломної та післядипломної екологічної підготовки педагогічних фахівців; *виявлено* шляхи впровадження досвіду екологічної освіти підлітків у середніх школах Канади в систему освіти України; *уточнено* та поглиблено змістове наповнення поняття «екологічна освіта підлітків у середніх школах Канади»; у науковий обіг уведено маловідомі для сучасної української науки оригінальні історико-педагогічні джерела, що доповнюють і уточнюють відомості про екологічну освіту підлітків у середніх школах Канади в період із середини XX – до початку XXI століття; *подальшого розвитку набули* конструктивні ідеї, що характеризують стратегію екологічної освіти підлітків у середніх школах Канади, котра відкриває нові можливості в сфері впровадження екологічної освіти в середніх школах України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується використанням комплексу традиційних для історико-педагогічних досліджень методів: загальнонаукові, що включають аналіз, систематизацію, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення тощо, з метою вивчення, систематизації та групування виявлених історико-педагогічних явищ, фактів і надбань вчених; пошуково-бібліографічний, що дав змогу проаналізувати, систематизувати та одержати необхідний інформаційний матеріал з науково-педагогічних друкованих джерел, бібліотечних фондів, статистичних даних і законодавчих документів системи освіти Канади; історико-педагогічні методи, котрі включають ретроспективний, історико-структурний, порівняльно-історичний, логіко-системний аналіз, що надали можливість простежити хронологію історико-педагогічних явищ, визначити основні етапи розвитку екологічної освіти в Канаді; понятійно-термінологічний аналіз, завдяки якому було сформульовано сутність поняття «екологічна освіта»; узагальнення та систематизація опрацьованих матеріалів, що дало можливість сформулювати висновки дослідження.

Дисертантка на високому науковому рівні, визначила об'єкт і предмет дослідження. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Хмельницького національного університету.

Високої оцінки заслуговує сформована джерельна база (проаналізовано 316 наукових джерел, з них - 220 іншомовних).

Найбільш суттєві результати, що містяться в дисертації

Виклад основного змісту дисертації логічно починається з аналізу наукових досліджень канадських та українських вчених з проблем теоретичних і практичних основ екологічної освіти.

У першому розділі – «Екологічна освіта підлітків у середніх школах Канади як педагогічна проблема» автор на основі аналізу історичних, соціальних, культурних і педагогічних передумов та чинників визначила три етапи розвитку екологічної освіти в Канаді в період з середини ХХ до початку ХХІ століття.

Оскільки екологічна освіта значно посилюється у закладах освіти доцільним є вивчення автором визначення поняття «екологічна освіта» у трактуваннях різних науковців. З'ясовано, що в нормативно-педагогічній літературі Канади є низка термінів для позначення цього поняття.

Автор розглянула цілі впровадження екологічної освіти для учнів в провінціях Онтаріо та Британська Колумбія та описала вимоги, що висуваються до учнів

На основі опрацювання науково-педагогічних джерел Олена Юріївна виокремила загальні принципи екологічної освіти в Канаді, які забезпечують її ефективність відповідно до мети та завдань. Дослідниця також виділила основні елементи змісту екологічної освіти у навчальних закладах, зокрема систему знань про взаємодію природи й суспільства; ціннісні екологічні орієнтації; систему правил ставлення до природи, вмінь і навичок з її вивчення й охорони та зазначила, що успішність його реалізації залежить не лише від актуальності питань, що вивчаються, але й від форм її здійснення: формальної, неформальної та інформальної.

У другому розділі Олена Юріївна схарактеризувала теоретико-методичні засади екологічної освіти підлітків у середніх школах Канади. Виокремила особливості формування змісту екологічної освіти, визначила форми, методи, технології екологічної освіти підлітків у середніх школах Канади. Автор зазначила, що екологічна освіта впроваджується в усі предмети інваріативного та варіативного циклів шкільної програми для підлітків, а також для учнів початкових класів. На основі опрацювання різних джерел дослідниця визначила, що в канадській системі освіти є три способи впровадження екологічної освіти в шкільні навчальні програми, основними принципами є принципи міждисциплінарності й інтегративності. Для досягнення мети

екологічної освіти канадські педагоги використовують різні методи, зокрема найбільш поширеними є методи проєктів, дискусій, проблемно-пошуковий метод, навчання через досвід та проблемне навчання. У цьому розділі Олена Юрїївна акцентує також увагу на електронному навчанні, описує всі його можливості та порівнює з традиційним навчанням. Однією з вирішальних умов для досягнення екологічної освіти у дисертації відзначено ефективну підготовку вчителів. Автор відзначила, що проблемі формування професійної готовності вчителя до екологічної освіти школярів надається велика увага. З цією метою у Канаді проводяться теоретичні дослідження й вживається низка практичних заходів, зокрема педагогічні заклади освіти вносять у навчальні плани додипломної та післядипломної освіти спеціалізовані курси з еколого-професійної підготовки вчителів.

1. У третьому розділі – **«Компаративний аналіз розвитку екологічної освіти підлітків у середніх школах Канади та імплементація прогресивного досвіду в загальноосвітні заклади України»** дослідниця визначила сучасні тенденції та напрями розвитку екологічної освіти підлітків у середніх школах Канади та означила перспективні напрями впровадження прогресивних ідей розвитку екологічної освіти Канади в систему освіти України. Заслужують на увагу її рекомендації щодо удосконалення системи формальної шкільної екологічної освіти в Україні шляхом упровадження в середніх школах, за прикладом Канади, інтегрованих навчальних програм з екологічної освіти, використання діяльнісного підходу, впровадження сімейних шкільних екологічних програм, створення екошкіл; переорієнтацію вищої педагогічної освіти на педагогічну освіту для сталого розвитку; посилення ролі неформальної екологічної освіти, шляхом організації освітніх центрів на базі вітчизняних природних парків і посилення ролі природоохоронних громадських і молодіжних організацій у здійсненні позашкільної екологічної освіти.

Висновки дисертації узагальнюють результати роботи відповідно до поставлених завдань, характеризуються чіткістю і науковим рівнем.

Автореферат дисертації написаний відповідно до вимог та цілком розкриває результати дослідження.

Безперечним є практичне значення отриманих результатів дослідження, які можуть бути використані для розробки фахової навчально-методичної літератури та програм з екологічної освіти для учнів середніх шкіл України, для реалізації проєктів природоохоронного спрямування, підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів і можуть бути використані дослідниками з історії педагогіки, порівняльної педагогіки і філософії освіти. Джерельна база дисертації та використана термінологія будуть корисними іншим дослідникам цієї галузі.

Основні наукові положення дисертації висвітлено у 25 одноосібних наукових працях, з яких 14 – у наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 10 – в інших виданнях.

Безумовно, заслуговує позитивної оцінки успішна апробація результатів дослідження на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних, всеукраїнській науково-практичній конференції та звітних конференціях кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами (2017 - 2020 рр.) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Високо оцінюючи дисертаційну роботу Поп Олени Юріївни вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження і побажання:

Загальний висновок

1. Дисертанткою визначено особливості формування змісту екологічної освіти (середина XX - початок XXI століття) у підрозділі 2.1. У той же час, аналіз навчальних програм різних етапів розвитку екологічної освіти можна було би представити ширше.
2. На сторінці 5 і 6 автореферату подано назви нормативних документів міжнародних конференцій, нарад і семінарів з проблем екологічної освіти іноземною мовою, вважаємо, що доречніше було б зробити їх переклад.

3. У роботі детально схарактеризовано розвиток методів екологічної освіти підлітків у Канаді, у той же час недостатньо уваги приділено розвитку форм екологічної освіти у досліджуваній період.
4. Вважаємо, що деякі ілюстрації першого розділу та таблиці з другого розділу, доречніше було б розмістити в додатках.
5. Викликає схвалення опрацювання автором великої кількості автентичної джерельної бази дослідження, водночас представлення переліку науково-педагогічних досліджень, дисертацій, монографій, наукових статей, офіційних документів тощо виключно мовою оригіналу не дає уявлення про їх відповідність досліджуваній проблемі.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р., №567 від 27.07. 2016 р., №943 від 20.11.2019 р., №607 від 15.07.2020 р.), а її авторка, Поп Олена Юріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти,
заступник декана з наукової та
навчально-методичної роботи
факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Л. С. Нос

Підпис Л. С. Нос підтверджую:

Вчений секретар:

доц. Грабовецька О. С.

